

„... ty vášnivo pod povrchem“

Chechtáte sa. Doslova. Prechádzate sa po galérii (alebo po knižke) od ilustrácie k ilustrácii, pozeráte sa a je vám jednoducho dobre, vibruje vám bránica, kútiky sa samé od seba natahujú do úsmevu. Je vám smiešne. Je vám teplo. To – ten pocit – vo vás vyvolávajú tie oblé, dojemne nemotorné, farebné postavičky ľudí a zvierat na obrázkoch pre malé deti. A potom prejdete pár krokov (alebo pár stránok) a všetko je úplne inak. Listujete a cítite koncentrovanú silu, akou boli robené ťahy – jedno či štetcom, alebo rydlom. Pozeráte sa na obrazy veľkých, vášnivých príbehov v knižkách pre dospelých a cítite sa, hm, podobne ako ich hrdinovia. Raz vznešene. Hrdo. Dychtivo. Alebo úplne na dne. Beznádejne. A potom zas akoby ste sa nadýchli a znova nabrali silu.

Hej.

Ján Lebiš je nielen (autor) chameleón, ktorý takmer v každej knihe zmení farbu, techniku, či formu až do takej miery, že ho nemusíte spoznať. Nezaujímajú ho tvrdé vstupy, nepýta sa, pre koho tvorí a či to nebude pre deti zložitá a pre dospelých príliš triviálna.

Aký je príbeh, taká je ilustrácia.

Prispôbuje sa jeho atmosfére nielen štylizáciou (čo – kde – akým smerom do obrázku vložiť), ale aj technikou. V ľahkých príbehoch, v rozprávkach, v humorných anekdotách, volí tie jemné, najčastejšie gvaš, vaječnú temperu, akvarel, v tých dramatických ide silou – rydlom do lina, či do dreva, alebo na Mässerovej doske. Tam, kde mu to text dovolí, vloží ponášku na ľudové či staré umenie: ornament v chronicky známom tvare, napríklad kúsok z kroja, ponášku na výšivku, remeselné reálie, typickú zbraň, ktorú keď čitateľ zazrie, povie si: „toto poznám, toto som už niekde videl“.

A pritom ilustrátor príbeh nepodlieze: ostáva „sám sebou“. Výrazný, v množstve iných, jedno či v tej rozosiatej polohe, alebo v tej pochmurnej. Každý obrázok má do detailov premyslený až geometricky presný koncept. Malá plocha časti stránky knihy, na ktorú ho musí zmestiť, ho paradoxne, neobmedzuje, len núti zahustiť ju tak, aby sa nič z príbehov nestratilo. Často vytvára akýsi kráter z figurálnych kompozícií, kde sa dej točí vo víre. Nenecháva v ňom voľné miesto, jeho postavy nepotrebujú nádych, stačí im oddeliť sa od textu silnou kontúrou, plnými plochami.

Mal šancu ilustrovať dobré diela: Boccaccia, Villona, Dostojevského, Londona, Swifta. A rovnako šancu patriť k dobrej generácii ilustrátorov, ktorí svoju tvorbu brali veľmi vážne – Teodor Schnitzer, Mirko Hanák, Albín Brunovský a ďalších: keď začínali, zbavovali sa pocitu strachu z vojny a (nielen materiálnej) biedy 50-tych rokov a vážili si masívnu produkciu vydavateľstiev, možnosť realizovať sa, byť súčasťou dobrých diel, aj zdanlivú slobodu v rokoch 60-tych a ten étos, tú zvláštnu silu v napätí niesli, napriek zmenám v spoločnosti, stále ďalej.

Hej.

Na ilustrátorskej tvorbe Jána Lebiša je niečo dráždivé, živelné, doslova telesné, vášnivé, niečo čo čitateľa nenechá len tak skĺznuť pohľadom po stránke knihy, ale donúti ho zastaviť sa, replikovať v pocite už prečítané. A práve tou dravosťou, intenzitou gesta presahuje štandard, stáva sa výnimočným.

Aká je ilustrácia príbehu, taká je stopa v čitateľovej pamäti. Tak sa len pozerajte...

Ida Želinská

Ján Lebiš

* 1931 — † 1996

bol najmä ilustrátorom a grafikom. Študoval najskôr na Filozofickej fakulte v Olomouci kombináciu matematika - výtvarná výchova (1949 - 1950), potom (1951 - 1956) na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, v ateliéri Vincenta Hložníka. Patril do legendárneho Klubu grafikov. Ilustroval množstvo kníh pre detských aj dospelých čitateľov, napr. Porgy Heywarda DuBosea (1961), Veľký Testament Françoisu Villona (1965), Bájky od Jeana de la Fontainea (1965), Gulliverove cesty od Jonathana Swifta (1967), aj Boccacciou Decameron (1967). Získal množstvo ocenení, napríklad Cenu Fraňa Kráľa (1963) za ilustrácie ku knihe Alexandra Sergejeviča Puškina Rozprávky, Cenu Cypriána Majerníka (1969), či Cenu Ludovíta Fullu (1984).
